

ingediend op **1556** (2022-2023) – Nr. 1
19 januari 2023 (2022-2023)

Voorstel van resolutie

van Filip Brusselmans, Klaas Sloomans, Johan Deckmyn en Chris Janssens

tot restitutie
van de door de Franse bezettende macht
geroofde kunstwerken uit de Zuidelijke Nederlanden

TOELICHTING

Historische achtergronden

Voor het grootste deel van de 18e eeuw vormden de Zuidelijke Nederlanden een autonoom onderdeel van de Habsburgse monarchie, als de Oostenrijkse (of Keizerlijke) Nederlanden.

In 1792 verklaarde het revolutionaire Frankrijk de oorlog aan het Heilige Roomse Rijk en werden de Oostenrijkse Nederlanden voor een eerste maal door Franse troepen aangevallen en bezet. Het Oostenrijkse gezag in de Zuidelijke Nederlanden werd evenwel – zij het voor een korte periode – hersteld, maar na een tweede invasie behaalden de Franse revolutionaire troepen in juni 1794 met de Slag bij Fleurus een duurzame overwinning op de Oostenrijkse en Zuid-Nederlandse troepen: zowel het graafschap Vlaanderen als het hertogdom Brabant als het prinsbisdom Luik en de linker Rijnsoever worden door de Franse legermacht ingenomen.

Zeker in de beginjaren betekende die bezetting voor de Zuidelijke Nederlanden een economische en sociaal-culturele ramp. Zo steeg niet alleen de belastingdruk aanzienlijk, maar in 1797 werd de soevereiniteit over de Zuidelijke Nederlanden door het Traktaat van Campo Formio officieel door de Heilige Roomse keizer aan Frankrijk overgedragen, en als gevolg daarvan werd bijvoorbeeld de universiteit van Leuven gesloten (haar roerende goederen en vooral haar rijke bibliotheek met tachtigduizend boeken werden overgebracht naar de École centrale van Brussel), werden kerken geplunderd, kloosterorden ontbonden en geestelijken vervolgd. Dat alles, samen met de drastische inperking van de taalvrijheid, zette vooral bij de Vlaamse plattelandsbevolking (de zogenaamde brigands) kwaad bloed en leidde tot een gewapende revolutie tegen de Franse bezetter. Die Boerenkrijg bracht Brussel in 1798 zelfs heel even in een staat van beleg.

Tijdens de eerste verovering van de Oostenrijkse Nederlanden en het prinsbisdom Luik door Franse troepen (eind 1792 - begin 1793), verzette hun commandant, generaal Dumouriez, zich publiekelijk tegen elke inbeslagname van religieuze goederen. Volgens hem had Frankrijk de Zuidelijke Nederlanden niet veroverd, maar alleen de tirannen verdreven die de Zuidelijke Nederlanden hadden onderdrukt, en had het dus niet het recht om in een onafhankelijk land beslag te leggen op geestelijke eigendommen en overheidsinkomsten.¹ Een decreet van het Comité de Salut public in Parijs dat weinig aan de verbeelding overlaat, schreef echter voor dat alles wat nodig was voor het levensonderhoud van de troepen, moest worden gevorderd in de veroverde landen.

Met de slag bij Fleurus op 26 juni 1794 werden de Oostenrijkse Nederlanden definitief onttrokken aan het gezag van Oostenrijk en aan de prins-bisschop van Luik, en begonnen de Franse generaals zich steeds meer als echte veroveraars te gedragen. De academicus Armand-Gaston Camus vatte dat principe goed samen in zijn verantwoordingsrede van 1803 over de inbeslagname van boeken in de Zuidelijke Nederlanden: "De Republiek gebruikte haar recht door uit de buit van de overwonnenen die te kiezen waarmee zij zich wilde verrijken."

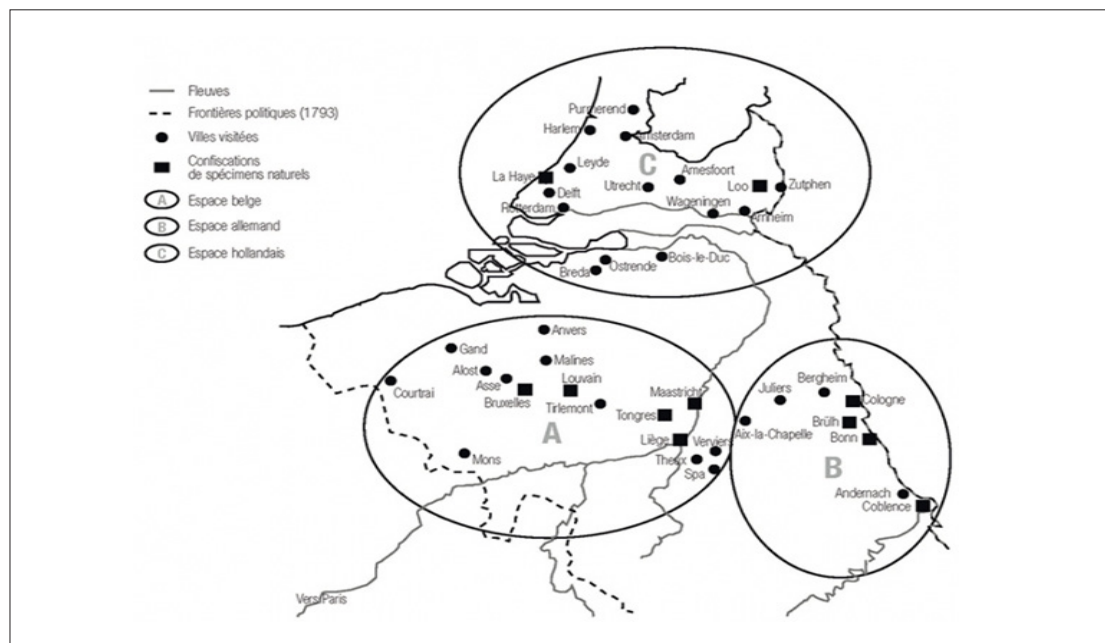
Al snel besloten de Franse autoriteiten gevolmachtigde commissarissen te sturen om de meesterwerken van de Vlaamse schilderkunst te verzamelen, zeker als die kunstwerken zich in religieuze gebouwen bevonden. Er werden daartoe drie zogenaamde evacuatiebureaus ingesteld. Het eerste van die bureaus werd opgericht op 12 juni 1794 – dus nog voor de verovering van de Keizerlijke Nederlanden – door de Commission du Commerce et des Approvisionnements, wat in elk geval wijst

¹ Charles-François Dumouriez, 'Correspondance du général Dumouriez avec Pache, ministre de la Guerre pendant la Campagne de Belgique en 1792', Paris, Denné libraire, 1793.

op een voorbedachtheid en planning. Dat eerste bureau, dat de ronkende benaming van 'Agence de commerce et approvisionnement pour l'extraction en pays conquis des objets de science, arts et agriculture' droeg, bestond uit drie leden, onder wie de gerenommeerde architect en schilder Charles de Wailly en tekenaar Pierre-Jacques Tinet. Volgens het rapport van laatstgenoemde liet hij 73 kunstwerken in België in beslag nemen.² De drie 'agences d'extraction' die in de Zuidelijke Nederlanden actief waren, baseerden zich op de instructies van kunsthandelaar Jean-Baptiste-Pierre Lebrun – een groot kenner van de Vlaamse barokschilderkunst – die zich op zijn beurt liet inspireren door de beschrijving van de bekendste kerken in de Nederlanden die Jean-Baptiste Descamps in zijn culturele reisgids 'Voyage pittoresque de la Flandre et du Brabant' (1769) had gepubliceerd.

Het Comité van Openbare Veiligheid wees, nauwelijks vijf dagen na het mandaat dat door de Commissie van Handel aan Tinet en consorten was gegeven, andere agenten aan om de legers (in het geheim) te volgen. Ze benoemden onder meer de kunstschilders Jacques-Luc Barbier en Antoine Léger, die een nieuw 'evacuatie-bureau' moesten vormen: "Les Représentants du Peuple près les armées du Nord et de Sambre-et-Meuse, informés que, dans les pays d'où les armées victorieuses de la République française viennent de chasser les hordes d'esclaves soldés par les tyrans, il existe des morceaux de peinture et de sculpture et autres productions du génie; considérant que leur véritable dépôt, pour l'honneur et le progrès des arts, est dans le séjour et sous la main des hommes libres (...)."

Barbier en Léger begonnen hun missie in Antwerpen op 31 juli 1794. Daar namen ze tijdens de eerste tien dagen ongeveer vijftig schilderijen in beslag. Vanuit Antwerpen ging het verder naar onder meer Mechelen, Lier, Brussel, Leuven, Aalst, Gent en Brugge, waar ze nog eens een veertigtal schilderijen roofden. De geroofde werken werden verzameld in Brussel, vanwaaruit tussen september 1794 en februari 1795 niet minder dan zeven transporten richting Parijs vertrokken ...

Afbeelding: La première mission de confiscation en Europe septentrionale (1794-1795). Infografiek Pierre-Yves Lacour.

² Lacour, Pierre-Yves: La République naturaliste. Collections d'histoire naturelle et Révolution française (1789-1804). Paris, 2014.

Helaas bereikten niet alle kunstwerken heelhuids Frankrijk. Zo werd bijvoorbeeld een in Luik geroofd schilderij van Bertholet Flémal versneden om de zeilen van een paardenwagen te herstellen. Charles Joseph Fortuné d'Herbouvillle, destijds prefect van het departement des Deux-Nèthes (Antwerpen), hekelde het vandalisme dat gepaard ging met de verwijdering van de schilderijen uit de abdijkerk van Tongerlo: sommige schilderijen werden er door de Franse cultuurbarbaren met een sabel in stukken gehakt.³

Na de omwenteling die volgde op de val van Robespierre en zijn trawanten in juli 1794, waren de bureaus niet langer in staat, laat staan gemandateerd, om rooftransporten uit te voeren. Op 20 augustus 1794 benoemde en mandateerde het Comité de salut public dan ook nieuwe commissarissen om "naar België en de door de legers van het Noorden en van Sambre-en-Maas bezette landen te gaan om alle monumenten, alle rijkdommen, alle kennis betreffende de Kunsten en Wetenschappen te verzamelen, om de Republiek ermee te verrijken". Die nieuwe agenten werkten nog twee maanden in de Zuidelijke Nederlanden, maar Tinet enerzijds, en Barbier en Léger anderzijds, hadden toen al de belangrijkste kunstwerken geroofd.

Onder die kunstwerken bevonden zich echte pareltjes van de Vlaamse Meesters, zoals de vier centrale panelen van het 'Lam Gods' van de gebroeders Van Eyck, en de meesterwerken 'De kruisafneming' en 'De speerwerping' van Pieter Paul Rubens. "Deze onsterfelijke werken bevinden zich niet langer in een vreemd land; zij bevinden zich thans in het vaderland van de kunst en het genie, in het vaderland van de vrijheid en de heilige gelijkheid, de Franse Republiek.", verklaarde Barbier (de officier die belast was met de overbrenging van de geroofde kunstwerken naar Parijs) tijdens een toespraak voor de Nationale Conventie.

Tussen september 1794 en februari 1795 waren er – zoals al eerder werd aangegeven – zeven zendingen uit de Zuidelijke Nederlanden (de Bataafse Republiek in het noorden was veeleer een Franse vazalstaat, waar geen of nauwelijks kunstwerken werden geroofd), voor een totaal van ongeveer tweehonderd schilderijen. Helaas was er geen systematische registratie van de inbeslagnames, zodat het moeilijk is om de exacte lijst van aangeslagen werken vast te stellen, aangezien sommige in beslag genomen werken Parijs niet hebben bereikt. Het gros van die werken belandde oorspronkelijk in het Louvre. Daar hangen vandaag de dag nog altijd een 'Laatste oordeel' van Jacob Jordaens, twee stukken van Frans Francken en een 'Kruisiging' van Caspar de Crayer. Maar ook elders in Frankrijk kunnen geroofde werken met een grote artistieke en cultuurhistorische erfgoodwaarde worden teruggevonden. 'Het visioen van Dominicus' van de hand van Rubens bijvoorbeeld hangt in het Musée des Beaux-Arts in Lyon. Een ander werk van de Antwerpse meester is in Rijsel terug te vinden. 'De miraculeuze visvangst', een ander topwerk van Caspar de Crayer, hangt eveneens in Rijsel, terwijl de 'Sint-Sebastiaan' van Wenceslas Cobergher, die uit de Antwerpse Onze-Lieve-Vrouwekathedraal was gestolen, nu in het Musée des Beaux-Arts in Nancy te vinden is. In Caen hangt een Antoon Van Dyck, en een fraaie Otto Venius is in Bordeaux te bewonderen.

Het ging overigens niet alleen om schilderijen en beeldhouwwerken. Ook heel wat wetenschappelijke en natuurhistorische voorwerpen (voornamelijk fossielen) en boeken werden naar Frankrijk meegenomen.⁴ Volgens een rapport van de commissarissen van oktober 1795 werden in de Zuidelijke Nederlanden en de Rijnlanden ongeveer vijftigduizend boeken en meer dan tweeduizend manuscripten in beslag genomen.

³ Data met betrekking tot de inbeslagnames zijn alle gebaseerd op: Kairis, Pierre-Yves. 'Note sur les tableaux enlevés à la Belgique en 1794 et restitués (ou non) en 1815', juni 2016 – tenzij anders is vermeld.

⁴ Lacour, 'La République naturaliste': "De commissarissen namen de fossielen van kanunnik Godin in Maastricht en het kabinet van het jezuïetencollege in Keulen in beslag. In Koblenz verklaarde Leblond dat het voor hem voldoende was "klokkentorens te zien: ze dienen als gids", omdat religieuze instellingen een groot aantal voorwerpen van wetenschap en kunst bevatten."

Moraliteit van het concept oorlogsbuit

Een van de belangrijkste door de revolutionaire Fransen gebruikte argumenten om hun diefstal van kunstwerken te rechtvaardigen, is het concept van 'bevrijd erfgoed'.

Op de in beslag genomen schilderijen werden al snel talrijke restauraties uitgevoerd, waarbij werd gewezen op de slechte staat van de kunstwerken door de "luiheid van de monniken die ze bezaten". De kritiek op de verwaarlozing door de vroegere eigenaars werd al snel een topos van de zelfrechtvaardigende glans van de revolutionairen. Wat dat betreft, moesten de Franse revolutionairen in niets onderdoen voor de superioriteitsgedachte die heel wat kolonialen erop nahielden toen ze Afrikaanse kunst gingen 'redden' uit de 'onbekwame handen' van de Afrikanen.

De toe-eigening van het gestolen erfgoed werd inderdaad al in de zomer van 1794 overwogen als een natuurlijke uitbreiding van de nationalisaties die in Frankrijk werden ondernomen. Dat gebeurde in naam van de idolaat door de revolutionairen beleden universele waarden en encyclopedische idealen, en in weerwil van de nationale oorsprong van de begeerde voorwerpen. Die aanpak wekte zelfs het enthousiasme van bepaalde lokale aanhangers van de Franse revolutionairen, zoals Baron de Hüpsch in Keulen of de schilder Léonard Defrance in Luik. Defrance zette de activiteit van de Franse agenten na hun vertrek gewoon op eigen houtje voort door zelf de collecties in het Luikse op te sporen en voor eigen rekening voorwerpen te vorderen die van belang konden zijn voor de Franse nationale collecties. Op 30 oktober 1794 schreef Defrance zelfs een brief aan Charles de Wailly om zich te beklagen over de traagheid en luiheid van de arbeiders die werden ingezet om het hoofdaltaar van de kathedraal van Luik af te breken.

Na de Franse rooftochten in de Zuidelijke Nederlanden pasten de Franse troepen hetzelfde recept toe in bijvoorbeeld Italië en zelfs in Egypte. Terwijl er wereldwijd wel aandacht werd en wordt besteed aan de roof van kunstwerken uit Italië en Egypte, bleef en blijft de ontvreemding van kunstvoorwerpen uit de Zuidelijke Nederlanden helaas nog al te vaak onder de radar.

Restituties en politieke actie

In september 1801 besloot de Franse minister van Binnenlandse Zaken Jean-Antoine Chaptal, gezien de toevloed van kunstwerken in Parijs, om vijftien collecties op te richten, verdeeld over de verschillende provincies van het Rijk. Voor het grondgebied van België werd de stad Brussel gekozen.

In totaal werden in twee zendingen (in 1802 en 1811) 69 schilderijen naar Brussel gestuurd, maar de Franse staat behield wél het eigendom van de gedeponeerde schilderijen. Frankrijk was van mening dat het in 1803 officieel geopende Brusselse Museum voor Schone Kunsten bijzonder goed was behandeld als compensatie voor de verliezen die België in 1794 had geleden. Klinkklare onzin uiteraard, aangezien het museum in totaal maar tien van de vele schilderijen ontving die enkele jaren eerder in beslag waren genomen, en de vele artefacten en boeken die indertijd waren geroofd buiten beschouwing werden gelaten.

Vanaf begin 1814 werden, in afwachting van het definitieve einde van het Franse Keizerrijk, in alle betrokken landen lijsten opgesteld van voorwerpen die van Frankrijk moesten worden teruggevorderd. Op aandringen van tsaar Alexander I zagen de geallieerde mogendheden na de eerste troonsafstand van Napoleon echter af van de terugvordering van de schilderijen die in beslag waren genomen in de landen die Frankrijk was binnengevallen.

Het Verdrag van Parijs van 30 mei 1814 voorzag dus niet in de teruggave van kunstwerken (in tegenstelling tot archieven, kaarten en plannen). Die restituties werden overgelaten aan de discretie van de nieuwe Franse vorst, maar die toonde zich in dat opzicht niet bepaald geneigd tot veel toegevingen. Het verbaasde dan ook weinigen dat Lodewijk XVIII op 4 juni 1814 plechtig verklaarde dat de in heel Europa gestolen kunstwerken – ondanks de vele claims – definitief aan Frankrijk toebehoorden.

Door de Franse nederlaag bij Waterloo op 18 juni 1815 veranderde de situatie echter. De geallieerden werden scherper in hun eisen. De Pruisen hadden lering getrokken uit het mislukken van de restitutieonderhandelingen in 1814: het was vanuit hun standpunt dan ook beter om de zaken manu militari te bespoedigen, dan ze opnieuw te laten verzanden in afwachting van een akkoord tussen diplomaten, die door veel andere belangen werden gedreven. Dat ongeduld verklaart het martiale optreden van de troepen van maarschalk Blücher, die zodra ze Parijs binnenkwamen, het Louvre met kanonnen omsingelden en bezetten. In het kielzog van de Pruisen eiste koning Willem de teruggave van geroofde kunst uit de collectie van zijn vader – de laatste stadhouder – en van de geroofde kunst uit de Zuidelijke Nederlanden.

De Fransen probeerden, voor zover ze dat konden, zich tegen de restituties te verzetten. Hoewel Frankrijk het roven van kunstwerken zelf had gezien als een legitiem recht van verovering, trokken ze datzelfde recht van verovering plots in twijfel toen het ging over hun overwinnaars die datzelfde recht opeisten om de geroofde kunstwerken weer 'thuis' te laten komen.

Het was op instigatie van Willem I dat Engeland eind augustus 1815 besloot tot een algemene teruggave van kunstwerken die in de veroverde of geannexeerde gebieden in beslag waren genomen. De Franse topdiplomaat Talleyrand verklaarde echter dat wat België betreft, dat land bij Frankrijk was ingelijfd en dat Frankrijk dus legaal over de kunstwerken kon beschikken. Frankrijk had in 1814 weliswaar afstand gedaan van wat nu België is, maar niet van de kunstwerken in zijn bezit (Boyer, 1965b: 15-16). De Franse regering herinnerde er ook aan dat de integratie van België in Frankrijk in 1795 door de internationale gemeenschap was erkend, met name door het Verdrag van Campo Formio van 1797, dat de confiscatie van de bezittingen van religieuze gemeenschappen had gelegaliseerd. Voor de Fransen kon teruggave dus alleen worden overwogen in het kader van een nieuwe overeenkomst. Er was echter geen enkele bepaling over dat onderwerp in een verdrag; het Congres van Wenen behoeftte zich ervoor om zich over die kwestie uit te spreken. Frankrijk verklaarde daarbij ook dat België was gecompenseerd door "talrijke schilderijen" naar het Brusselse museum te sturen.

Intussen hadden de Engelsen echter besloten om de restituties – ook aan de Zuidelijke Nederlanden – aan te vatten. Op 17 oktober 1815 waren de uit het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden afkomstige commissarissen in het bezit van een tachtigtal schilderijen, waarvan het merendeel in Antwerpen was ontvreemd. Ze moesten worden teruggebracht naar hun oorspronkelijke kerken, als die nog bestonden. Maar het waren wel degelijk deposito's van de staat, die dus de rechtmatige eigenaar bleef.

Eind 1815 had het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden 93 van de 231 uit de Zuidelijke Nederlanden afkomstige voorwerpen die het had opgeëist, teruggekregen. Het ging om 92 schilderijen en één beeldhouwwerk: Michelangelo's Madonna van Brugge. Ook werden verschillende manuscripten teruggevonden, waaronder een deel van de beroemde bibliotheek van de hertogen van Bourgondië.

Daarnaast werden ook de werken die vanaf 1802 over de collecties van verschillende Franse departementale musea waren verspreid, tevergeefs opgeëist. De schilder Joseph Denis Odevaere, een van de Zuid-Nederlandse commissarissen die

naar Parijs waren afgevaardigd om de terugnames uit te voeren, verklaarde in zijn verslag over de in 1815 uit Frankrijk weggehaalde werken dat de afwezigheid van geallieerde troepen in de departementen de terugname van de schilderijen die er na het besluit-Chaptal van 1801 naartoe waren gestuurd, in de weg stond.

Daarna werd het decennialang stil in dit dossier, tot in 1880 adjunct-rijksarchivaris Charles Piot in opdracht van de toenmalige minister van Binnenlandse Zaken de – niet al te accurate – inventaris 'Rapport à Mr. le Ministre de l'Intérieur sur les tableaux enlevés à la Belgique en 1794 et restitués en 1815' opmaakte. Daaruit moest blijken dat minstens 271 werken nog in Frankrijk waren gebleven of inmiddels vermist waren geraakt. Maar aan die inventarisatie werd geen verder gevolg gegeven.

Artikel 56 van het Verdrag van Den Haag van 1907 bepaalde voor het eerst het verbod op inbeslagneming van historische monumenten, kunstwerken en wetenschappen in tijden van oorlog. Die principes waren nauwelijks effectief, en pas het Verdrag inzake de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict (Den Haag, 1954) maakte een einde aan het beginsel van artistieke verovering. De principes van dat Verdrag van Den Haag lijken vandaag vanzelfsprekend (wat deels de toename van het aantal restitutieverzoeken in de afgelopen halve eeuw verklaart), maar waren dat in de 19e eeuw allesbehalve.

De niet-terugwerkende kracht van wetten en de verjaringstermijn, twee essentiële rechtsbeginselen, verhinderen dat geschillen over vorderingen betreffende voorwerpen die in een (ver) verleden werden verplaatst, door de rechter worden beslecht. Denk maar aan de plundering van Constantinopel in 1204 (waaruit belangrijke werken werden meegenomen naar Venetië, zoals de paarden in de Basiliek van San Marco), Ferrara in 1498 en Rome in 1527, waarbij alle veroveringen en alle revoluties hebben geleid tot de definitieve confiscatie van voorwerpen door de overwinnaars. Er moet evenwel worden gewezen op de aanbeveling van de UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) om – ook al kan dat niet als een verplichting worden beschouwd – retroactiviteit voor restituties te aanvaarden.

Het is in dat licht dat dit voorstel van resolutie moet worden opgevat. Het gaat niet over een eis waarbij de teruggave van roofkunst juridisch wordt afgedwongen, maar wel over een bilaterale onderhandeling om de fouten uit het verleden recht te zetten, waarbij een beroep wordt gedaan op de goodwill en de hedendaagse moraliteit van de betrokken partijen.

Restitutie via diplomatieke weg is perfect mogelijk. In 1993 besloot de toenmalige Franse president François Mitterrand een van de kostbare manuscripten die tijdens een strafexpeditie in 1867 door Franse troepen uit een koninklijk archief in Korea waren geconfisqueerd, terug te geven aan Zuid-Korea. In 2011 gaf president Nicolas Sarkozy, om in de gunst van Korea te komen, de resterende 296 delen terug in de vorm van een zogenaamd doorlopend krediet.

Eind november 2018, na de publicatie van een vernietigende studie door de kunsthistorica Bénédicte Savoy en de Senegalese auteur Felwine Sarr, kondigde de Franse staat aan bereid te zijn om geroofd Afrikaans cultureel erfgoed, onder meer uit Benin, terug te geven. Over de roofkunst uit de Zuidelijke Nederlanden werd evenwel met geen woord gerept ...

De vraag of roofkunst – die eufemistisch 'artistieke veroveringen' wordt genoemd – mag worden beschouwd als legitieme oorlogsbuit, staat opnieuw in de belangstelling omdat sinds de dekolonisatie en de talrijke aanbevelingen van de UNESCO ter ondersteuning van de teruggave van het geroofde culturele erfgoed aan de landen van herkomst, het aantal verzoeken om teruggave van allerlei aard is toegenomen. Het gaat daarbij niet alleen om de aanspraken van landen als Egypte of Congo op

kunstobjecten die de Britten of Belgen hebben meegenomen, maar ook om de herstelbetalingen aan families die eigenaar zijn van door de nazi's geconfisqueerde joodse eigendommen. Die claims komen in feite neer op een uitdaging voor de notie van onvervreemdbaarheid, die in veel staten wettelijk geldt voor publiek eigendom, met name museumbezit.

In het kielzog van die stroom van restitutieverzoeken zijn de laatste jaren steeds meer vragen gerezen over een zaak waarvan iedereen dacht dat die allang begraven was: de inbeslagname van belangrijke stukken van het culturele erfgoed van de Zuidelijke Nederlanden tijdens de Franse bezetting, voornamelijk in de jaren 1794-1795.

Ook op politiek vlak beweegt er de jongste jaren of zelfs decennia wel het een en ander met betrekking tot deze problematiek. Een Kamerlid van de toenmalige Volksunie in 1994 en een lid van het toenmalige Vlaams Blok drongen er rond 2000 bij de regering al op aan om de door de Fransen gestolen schilderijen terug te vorderen. Maar ook aan Franstalige zijde waren er de nodige politieke acties. In 2011 lanceerde een senator van de MR een perscampagne voor de terugkeer naar de kathedraal van Doornik van een schilderij van Rubens (de 'Judas Maccabaeus'), dat in het Musée des Beaux-Arts in Nantes wordt bewaard. Op 9 november 2011 heeft het Parlement van de Franse Gemeenschap zelfs unaniem een resolutie aangenomen waarin wordt verzocht stappen te ondernemen om dat schilderij terug te krijgen. Het Belgische ministerie van Buitenlandse Zaken heeft dat verzoek zelfs doorgegeven aan de Franse autoriteiten, maar die hebben het verzoek in 2014 officieel afgewezen.

Eveneens in 2011 kreeg de kathedraal van Luik een geroofd schilderij van Bertholet Flémal, dat tot 1794 het hoofdaltaar van het gebouw sierde, voor zes maanden in bruikleen van het Musée des Augustins in Toulouse. Naderhand hebben de Waalse autoriteiten verschillende malen stappen ondernomen om het schilderij permanent in Luik tentoon te stellen. Die vraag werd zelfs gesteld aan toenmalig Frans president François Hollande tijdens zijn bezoek aan Luik op 4 augustus 2014.

Intussen hebben enkele kunstwerken al effectief hun weg naar hun land van oorsprong teruggevonden, al was dat niet door teruggave van geroofde kunst maar door de aankoop ervan. Een beeldhouwwerk van Jan van Delen, dat op 11 november 1794 uit de Zavelkerk in Brussel was gestolen, werd door de Koning Boudewijnstichting aangekocht nadat het in 2012 te koop werd gesteld.

In juli 2015 besliste toenmalig staatssecretaris voor Wetenschapsbeleid Elke Sleurs om een comité van deskundigen bijeen te roepen dat de omvang van de door de Franse Staat geroofde kunstwerken uit de Zuidelijke Nederlanden moest onderzoeken. In die context werd een historisch rapport aangevraagd bij het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK), een van de belangrijkste Belgische centra voor kunsthistorisch onderzoek. Naar aanleiding van dat rapport, dat werd samengesteld door Pierre-Yves Kairis en in opdracht van mevrouw Sleurs openbaar werd gemaakt⁵, werd het KIK verzocht om een bijgewerkte wetenschappelijke inventaris op te stellen van de schilderijen en beeldhouwwerken die de Franse revolutionairen in de Oostenrijkse Nederlanden en het prinsbisdom Luik in beslag hebben genomen.

Die inventaris werd binnen de tijdslijn uitgewerkt onder de titel 'Inventaris van de schilderijen en beeldhouwwerken die ten tijde van de Franse Revolutie in België werden in beslag genomen en naar Frankrijk overgebracht (1794-1795)' en is vrij beschikbaar via <http://balat.kikirpa.be/tools/saisies/indexnl.html>. De inventaris geeft een overzicht van 188 geroofde kunstwerken en duidt daarbij telkens of die

⁵ <http://www.latribunedelart.com/note-sur-les-tableaux-enlevés-a-la-belgique-en-1794-et-restitues-ou-non-en-1815>

werken naar België teruggekeerd zijn, in het Louvre bewaard worden, in Franse lokale musea worden bewaard of in Franse kerken worden bewaard.

Na die door het KIK uitgevoerde actualisering van de inventaris van geroofde cultuurgoederen, de organisatie van een internationaal congres met een bijbehorende wetenschappelijke publicatie en een terreinverkenkend juridisch onderzoek werd er – jammer genoeg – geen verder gevolg aan gegeven door bijvoorbeeld een opvolgingscommissie in het leven te roepen. Blijkbaar werd dit op federaal niveau als een eindpunt beschouwd, terwijl het in feite het beginpunt zou moeten zijn van een breed debat over de restitutie van de Franse roofkunst.

Met dit voorstel van resolutie willen de indieners de draad weer oppikken en het werk van het KIK laten resulteren in concrete acties op het terrein. Concreet vragen de indieners om alsnog een commissie in het leven te roepen die door middel van een bilateraal overleg met Frankrijk tot de volgende twee concrete resultaten komt:

- 1° het juridisch eigenaar maken van respectievelijk de Vlaamse Gemeenschap voor de aantoonbaar uit Vlaanderen geroofde kunstwerken, de Franse Gemeenschap voor de aantoonbaar uit Wallonië geroofde kunstwerken, de Duitstalige Gemeenschap voor de aantoonbaar uit Duitstalig België geroofde kunstwerken, en de federale overheid voor de uit Brussel ontvreemde kunstwerken en de kunstwerken waarvan aantoonbaar is dat ze uit het hedendaagse België werden gestolen, maar waarvan de herkomst onduidelijk is;
- 2° het organiseren van overleg met de Franse overheid om te komen tot een restitutie van de kunstvoorwerpen – zowel schilderijen en beeldhouwwerken, als boeken en artefacten – die tijdens de Franse bezetting tussen 1792 en 1815 uit de Zuidelijke Nederlanden werden gestolen en naar Frankrijk werden overgebracht.

Filip BRUSSELMANS
Klaas SLOOTMANS
Johan DECKMYN
Chris JANSSENS

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

- overwegende dat:
 - 1° gedurende de Franse bezetting van de Zuidelijke Nederlanden, en vooral dan tussen juli 1794 en februari 1795, honderden kunstvoorwerpen, boeken en andere artefacten door de Franse troepen werden gestolen en naar Frankrijk werden overgebracht;
 - 2° maar een beperkt aantal van die kunstwerken naar hun land van oorsprong zijn teruggekeerd;
 - 3° er zich vandaag nog heel wat kunstwerken in nationale en lokale musea en kerken in Frankrijk bevinden, terwijl vaststaat dat ze in de Zuidelijke Nederlanden werden gestolen;
- gelet op:
 - 1° artikel 56 van het Verdrag nopens de wetten en gebruiken van de oorlog te land (Den Haag, 1907), dat luidt als volgt: "De eigendommen der gemeenten, die der inrichtingen gewijd aan openbare erediensten, aan weldadigheid en aan het onderwijs, aan de kunsten en wetenschappen, ook al behoren deze aan den Staat, moeten worden behandeld op gelijken voet als de particuliere eigendom.";
 - 2° het Verdrag inzake de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict (Den Haag, 1954), dat een einde heeft gemaakt aan het beginsel van artistieke verovering;
 - 3° het feit dat die verdragen niet met terugwerkende kracht kunnen worden ingezet;
 - 4° het feit dat restitutie via diplomatieke weg mogelijk is en Frankrijk daar in het verleden al aan heeft geparticipeerd met bijvoorbeeld Zuid-Korea;
 - 5° de talrijke aanbevelingen van de UNESCO ter ondersteuning van de teruggave van het geroofde culturele erfgoed aan de landen van herkomst;
 - 6° de wetenschappelijke inventaris van de schilderijen en beeldhouwwerken die de Franse revolutionairen in de Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsdom Luik in beslag hebben genomen, die door het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium op verzoek van de Federale Regering werd opgesteld;
- vraagt aan de Vlaamse Regering om er bij de Federale Regering ten sterkste op aan te dringen om zonder verwijl een commissie op te richten die in bilateraal overleg met de Franse overheid nagaat in welke mate het juridische eigendom van de door de Franse Staat geroofde kunstwerken uit de Zuidelijke Nederlanden kan worden overgedragen aan de diverse overheden in België, en uiteindelijk te komen tot een restitutie van die kunstwerken.

Filip BRUSSELMANS
Klaas SLOOTMANS
Johan DECKMYN
Chris JANSSENS